

Вапнярчук В'ячеслав Віталійович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДОКАЗУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Протягом історичного розвитку вітчизняної теорії доказування (вчення про доказування) мали місце різноманітні уявлення як щодо сутності кримінального процесуального доказування загалом, так і стосовно окремих його інститутів, категорій і понять. У цій публікації для більш глибокого й повного розкриття поставленого нами питання вважаємо за необхідне не просто проаналізувати різноманітні наукові праці та визначити певні погляди, а спробувати їх систематизувати шляхом виділення наукових підходів (трактвань, концепцій) щодо доказування.

З позиції змістовно-функціонального розуміння кримінального процесуального доказування, тобто з точки зору того, що саме вкладали науковці у зміст доказової діяльності та її основного спрямування, вважаємо, можна виділити декілька підходів.

Перший підхід полягає в розумінні доказування як пізнавальної діяльності, що має досить багато схожих і відмінних рис порівняно з іншими видами пізнання (*пізнавальний підхід*). У свою чергу, в рамках цього підходу вважаємо за можливе відзначити перевагу на тому чи іншому етапі історичного розвитку певних акцентів, які визначали сутність такої пізнавальної доказової діяльності.

Так, у роботах російських учених кінця XIX – початку XX ст., а також вітчизняних науковців 20–30-х рр. минулого сторіччя відзначалося, що пізнавальна доказова діяльність здійснюється з використанням логічних прийомів і операцій. Тобто пізнавальна доказова діяльність трактувалася як суто *логічна (раціональна)*. На підтвердження можливості виділення такого трактування доцільно навести погляди окремих учених. Так, на думку І. Я. Фойницького, «доказ (доказування в сучасному розумінні. – В. В.¹) – це процес, під час якого обставина, що з'ясовується, зв'язується з відомою обставиною... Будь-який доказ зводиться до силогізму, центральну його частину складає велика посилка, і сила самого висновку зумовлюється її істинністю, точністю малої посилки і правильністю

¹ Варто відзначити неоднаковість використання термінології в процесуальному праві й у логіці. Під «доказом» у процесуальному праві розуміється засіб здійснення доказової діяльності, яким відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК є відомості про певні факти, що мають значення для кримінального провадження. У логіці «доказ» – це процес обґрунтування істинності якого-небудь судження за допомогою інших, пов'язаних з ним істинних суджень (структура доказу: 1) теза (це те, що доводиться, тобто доказуване судження); 2) аргумент (те, за допомогою чого доводиться, тобто істинні судження, що використовуються для доказу тези (засвідчені факти, поняття, аксіоми та постулати, закони науки й теореми)); 3) демонстрація (спосіб доказу або спосіб логічного зв'язку між тезою й аргументом)). Такий процес обґрунтування у процесуальному праві охоплюється терміном «доказування».

висновку за умови подальшої об'єктивної перевірки висновку» [1, с. 162]. Ще більш категоричним із цього приводу видається висловлювання М. А. Чельцова-Бebutова, на думку якого вчення про докази (доказування. – В. В.) взагалі не є юридичним; воно належить до царини логіки і психології, які містять загальні закони пізнавальної діяльності [2, с. 99].

Характерними *особливостями* логічного трактування пізнавальної доказової діяльності є: по-перше, розмежування пізнавально-практичної й обґрунтовальної (логічної) діяльності як відокремлених одна від одної в часі; перша передує другій і, на думку окремих науковців, не входить до змісту доказування, а тільки забезпечує його; по-друге, розуміння метою доказування встановлення «практичної істини», яка розглядається як певний ступінь достовірності знання про вчинене кримінальне правопорушення; по-третє, розуміння під доказами фактів (доказових фактів), з використанням яких встановлюються інші (доказові) факти. Тобто акцент у розумінні доказів науковцями дорадянської доби робився на їх змістовій частині, а не на формі закріплення доказової інформації.

Другий аспект розуміння сутності пізнавальної кримінальної процесуальної доказової діяльності можна назвати *раціонально-емпіричним*, коли знання отримується шляхом безпосереднього чи опосередкованого сприйняття з використанням певних розумових логічних операцій та співвідноситься із досвідом (як притаманним певному суб'єкту доказування, так і суспільству в цілому)¹. Він є характерним для більшості наукових праць з початку ХХ ст. і донині. Незважаючи на те, що в різні періоди історичного розвитку це трактування доказування зазнавало впливу того чи іншого філософського вчення (які у своїй основі, як правило, містили пануючий у державі й суспільстві ідеологічний складник), головна його сутність (раціонально-емпірична) завжди була визначальною, що й дало нам можливість його виділити.

На підтвердження правомірності визначення раціонально-емпіричного пізнавально-розуміння сутності доказування у кримінальному процесі можна навести декілька поглядів українських науковців у різні періоди розвитку кримінального процесу як науки. Так, М. М. Михеєнко розглядав доказування як діяльність суб'єктів кримінального процесу зі збирання (формування), перевірки й оцінки доказів та їх процесуальних джерел, а також формулювання на цій основі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування [3, с. 6]. З точки зору Ю. М. Грошевого, доказування є кримінальною процесуальною діяльністю спеціально уповноважених на це суб'єктів зі збирання, дослідження й оцінки доказів з метою правочинного встановлення обставин, що входять до предмета доказування в кримінальній справі. Доказування як різновид опосередкованого пізнання обставин минулої події є основним елементом кримінально-процесуального пізнання [4, с. 144].

Основними *особливостями* раціонально-емпіричного трактування пізнавальної природи доказування є: по-перше, розуміння того, що основним змістом діяльності доказу-

¹ Тут доцільно зауважити, що логічний (обґрунтовальний) аспект доказової пізнавальної діяльності хоча й не відкидався, але належної уваги в наукових дослідженнях не отримував. Можливість використання законів формальної логіки в доказуванні, можна припустити, презюмувалась науковцями і практиками. Саме таке відношення, на наш погляд, й призвело до перекосу в розумінні пізнавальної доказової діяльності як такої, що в першу чергу спрямована на отримання доказової інформації, а не на її обґрунтування.

вання у кримінальному процесі є виконання практичних (збирання й перевірка) і розумових (оцінювання процесуальних доказів (фактів), оперування ними й побудова висновків) операцій пізнавального характеру. Відповідно до цього підходу розуміння доказування зводиться до концептуального схематизму «збирання + перевірка + оцінка доказів (інколи також і + оперування ними)». У науковій літературі поки що поодинокі, але висловлюються критичні зауваги щодо зазначеного схематизму [5, с. 112–119]. Що ж стосується нашого ставлення до нього, тут можна погодитися з думкою, що ніяких готових доказів, які потрібно тільки зібрати, дійсно не існує. Кожен суб'єкт доказування в результаті здійснення доказової діяльності формує певну доказову основу власної правової позиції (докладніше про це йтиметься далі); по-друге, основою раціонально-емпіричного пізнавального трактування доказування є концепція об'єктивної істини (як мета і принцип доказування), під якою розуміється такий зміст людських знань, що правильно відображає об'єктивну дійсність і не залежить від суб'єкта доказування, будь-якої іншої людини чи людства загалом. Єдиним критерієм установлення об'єктивної істини є практика (досвід); висновки слідчого й суду відповідатимуть дійсності, якщо вони ґрунтуються на достовірних, перевірених практикою фактичних даних; по-третє, відмітимо значний вплив на розуміння сутності доказування прихильниками цього трактування, так званого інформаційного підходу до поняття «докази». Сутність останнього полягала в тлумаченні доказів як будь-яких фактичних даних (відомостей про факти, інформації), що містяться у визначених законом джерелах. Основною вадою такого підходу було те, що він віддзеркалював лише інформаційну сторону доказування й не надавав належного значення логічній його стороні, яка обов'язково і невід'ємно присутня в ньому. Крім того, таке трактування пізнавальної доказової діяльності залишало осторонь й дотримання вимог до юридичної процедури отримання доказів, що, у свою чергу, приводило до висновку про те, що якщо інформація є значимою для кримінального провадження, то дотримання процесуальної форми може посунути на задній план (можливо, саме у зв'язку з поширенням інформаційного трактування доказів у радянському кримінальному процесі законодавчо не були регламентовані питання їх допустимості/недопустимості).

Другий підхід до розуміння кримінального процесуального доказування, який, з нашого погляду, має право на виділення як самостійний і такий, що суттєво відрізняється від попереднього, – це так званий *діяльнісний підхід*¹. Серед вітчизняних процесуалістів засновником діяльнісного підходу до доказування є В. П. Гмирко, який у своїх численних публікаціях [5; 6; 7; 8; 9; 10] обґрунтовує його сутність. Наведемо висловлені ним окремі концептуальні погляди.

1. Доказування – це діяльність її процесуальних носіїв. Категорія діяльності є самостійним феноменом, універсальною вихідною цілісністю, де не окремі люди продукують діяльність, а, навпаки, саме вона «захоплює» їх, змушуючи «ґрати» за встановленими

¹ Зауважимо: якщо перший підхід (в обох його аспектах) більшою мірою стосується функціонального спрямування, то виділення діяльнісного підходу за своєю суттю має зміщення акценту на змістовну сутність доказування (хоча, як буде показано далі, специфіка спрямованості тут також має місце). Зрозуміло, що тут виникає питання щодо єдиного критерію виділення. Однак, як уже зазначалося, таким є змістовно-функціональне розуміння сутності доказової діяльності. Зміщення ж акценту, на нашу думку, не є порушенням правил класифікаційного поділу.

нею правилами, визначаючи в такий спосіб норми її реалізації [6, с. 95]. Змістовний структурний схематизм діяльності кримінального процесуального доказування включає такі функціональні місця, як: «мета» ↔ «вихідний матеріал» ↔ «спосіб» ↔ «носії діяльності» ↔ «засоби» ↔ «перетворювальний процес» ↔ «продукт діяльності» [6, с. 100].

При дослідженні діяльності доказування потрібно аналізувати не тільки діяльність як зовнішній прояв перетворювального процесу, а й мислення як його внутрішній складник. У людей не може бути мислення, відокремленого від діяльності, а діяльності – від мислення; саме тому ці два поняття об'єднуються в поняття «мислєдіяльності» [6, с. 95].

2. Доказування в кримінальному процесі потрібно трактувати не тільки й не стільки як пізнавальний процес дослідження певної правнорелевантної події, а скільки, так би мовити, в інженерному – проектно-реалізаційному фокусі [6, с. 20]. Це означає, що сутність доказування з позиції діяльнісного підходу полягає в тому, що суб'єкт доказування, використовуючи певні пізнавальні засоби, не просто отримує конкретний матеріал, а в тому, що він, дотримуючись вимог процесуальної форми, має побудувати власну модель (проект), спрямовану на реалізацію юридичного проекту, наперед визначеного законом (певного складу злочину).

3. Основним змістом кримінальної процесуальної діяльності є діяльність з вироблення процесуальних рішень. Доказування ж є лише органічним структурним «забезпечувальним» елементом цієї діяльності; поза її рамками доказування взагалі не може існувати як самостійний феномен [6, с. 37–39; 8, с. 142–150].

4. Метою діяльності доказування (точніше, матеріальним наповненням функціонального місця «мета діяльності доказування у кримінальному процесі») є версія, тобто здогадний (гіпотетичний) мисленнєвий образ (проект) її бажаного «продукту» – певної шуканої юридичної конструкції [6, с. 109, 110].

Третій підхід до доказування, який має місце у вітчизняній кримінальній процесуальній доктрині і який заслуговує на окрему увагу, міститься в презентованій М. А. Погорецьким авторській концепції кримінального процесуального доказування [11; 12]. Автор її не називає, хоча на підставі аналізу висловлених ідей та пропозицій вважаємо, що її умовно можна йменувати *комплексною концепцією (комплексним підходом)*. Це пояснюється тим, що науковець пропонує підійти до аналізу сутності кримінального процесуального доказування як з позицій комплексності теоретико-методологічного підґрунтя запропонованої концепції, так і з точки зору врахування різноманітних аспектів доказової діяльності, які знайшли своє опрацювання в науковій літературі.

Так, методологічною основою запропонованої концепції визначена теорія пізнання, діяльності, аргументації й інтерпретації. При цьому висловлюється думка, що в теорії доказування залежно від потреб доцільно використовувати вивідні знання будь-яких наук за умови невідмінювання предмета теорії кримінального процесу предметом цих наук й інтерпретувати їх знання відповідно до «кримінальної процесуальної матерії». Крім того, як зазначає М. А. Погорецький, його авторське трактування сутності кримінального процесуального доказування ґрунтується на формі (типі, моделі) вітчизняного кримінального процесу, яка впроваджена чинним КПК України, а також на трьох класичних кримінальних процесуальних функціях: обвинувачення; захисту; судового розгляду та вирішення справи (здійснення правосуддя), які лежать в основі кримінального процесу й, зокрема, доказування [11, с. 70].

Стосовно ж сутнісно-змістовного бачення кримінального процесуального доказування, то під ним пропонується розуміти пізнавально-практичну правову й розумову (логіко-психологічну) діяльність, в якій доцільно виділяти зовнішню і внутрішню структуру. Зовнішня структура кримінального процесуального доказування являє собою єдиний нерозривний процес, який складається з таких структурних елементів, як: отримання й використання доказів. Внутрішніми системоутворюючими структурними елементами кримінального процесуального доказування є: об'єкт, предмет, суб'єкт, мета, завдання, засоби, результат. Їх сутність зумовлюється типом кримінального процесу та кримінальними процесуальними функціями, в основі яких лежить процесуальний інтерес суб'єктів (носіїв) цих функцій, що формується на основі відповідних потреб і мотивів суб'єктів кримінального процесуального доказування [11, с. 70–74].

Четвертий підхід до кримінального процесуального доказування: **комплексно-системний**. З нашого погляду, такий підхід має право на виділення та подальшу розробку.

Перша частина назви запропонованого підходу (комплексність) завдячує розумінню доцільності й необхідності використання тих чи інших напрацювань, найбільш вагомих здобутків, які мають місце у визначених і охарактеризованих раніше підходах (трактуваннях) до доказування. Більше того, декларування підходу як комплексного, вважаємо, дає можливість урахування і використання можливих новітніх раціональних ідей щодо розуміння сутності кримінального процесуального доказування і в майбутньому. Стосовно ж другої частини назви запропонованого підходу, то вона завдячує авторському розумінню доказування як системи¹ і можливості системного підходу (системного аналізу) до кримінального процесуального доказування.

На наше переконання, кримінальне процесуальне доказування є системою, що складається з певних змістовних елементів, які перебувають між собою у взаємозв'язку, мають організованість і емерджентну (системоутворюючу) властивість. Що стосується змістовних компонентів (елементів) доказування, то для їх визначення та характеризовання доцільно було б звернути увагу на стан і напрями наукових досліджень сутності кримінального процесуального доказування. Станом на сьогодні можна констатувати, що наукові дослідження доказування спрямовані, як правило, на його зовнішню (об'єктивну) сторону. Це пояснюється превалюванням в українській процесуальній доктрині розуміння доказування лише як пізнавальної діяльності (причому більше саме в емпіричному смислі), що, у свою чергу, призвело до його звуженого, одностороннього наукового бачення й дослідження, призупинило розвиток наукових розробок щодо внутрішнього змісту доказування (сам термін «доказування» використовується досить часто в науці та практиці, як правило, у відриві від терміна «суб'єкт»). Інші ж аспекти доказування (до яких, на наш погляд, цілком правомірно можна віднести такі, як об'єкт, суб'єктивна сторона й суб'єкт доказування) досліджувались у відриві від інших, безсистемно й недостатньо повно або їм взагалі не приділялася увага.

¹ У системології поняття «система» розкривається, як правило, шляхом визначення основних притаманних їй властивостей. Так, К. О. Сорока, приєднуючись до позиції інших науковців, виділяє такі: 1) система перш за все є сукупністю елементів (за певних умов елементи можуть розглядатись теж як системи); 2) між елементами існують суттєві зв'язки, які за силою перевищують зв'язки між елементами системи й елементами, які не входять у систему; 3) системі властива певна організованість; 4) існування інтеграційних властивостей, тобто притаманних системі в цілому й не властивих жодному елементу системи (див. [13]).

На підставі вищевикладеного вважаємо, що при розгляді сутності кримінального процесуального доказування доцільно виділяти такі його елементи, як об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона й суб'єкт доказування. У поєднанні ці елементи утворюють специфічну інтегративну сутність – доказування з новою емерджентною властивістю, якою, з нашого погляду, є можливість здійснення і досягнення мети доказової діяльності зокрема й кримінального провадження загалом. Ці чотири складових елементи системи доказування, у свою чергу, теж можуть бути досліджені як системи (або підсистеми), в яких теж можуть бути визначені й проаналізовані їх змістовні опції. Такий підхід, на наш погляд, дозволить глибше і всебічніше дослідити правову природу доказування у кримінальному процесі.

У юридичній науковій літературі ідея виділення зазначених вище елементів і характеристика їх взаємозв'язку (по суті, розгляду певного явища як системи й застосування системного підходу дослідження) не є новою¹. Найбільшого поширення такий підхід набув у кримінальному праві, де досить розробленим є поняття «склад злочину», що охоплює ці чотири змістовних елементи². Однак і в інших галузях права вчені вважають за можливе його застосування при розгляді окремих явищ. Зокрема, він використовувався В. С. Смородинським та Л. М. Шипіловим при дослідженні поняття «влада» [16, с. 34–48; 17, с. 71], В. Ф. Оболенцевим при дослідженні понять «запобігання злочинності», «злочинності та віктимізації» [18, с. 76; 19, с. 116]³.

Системний підхід означає, що до вирішення будь-якої проблеми треба підходити системно, тобто розглядати в цілому систему, в якій виникла певна проблема з урахуванням цілей і функцій системи, її структури, всіх зовнішніх і внутрішніх зв'язків. На системному підході заснована така прикладна наукова дисципліна, як системний аналіз, яка покликана розробляти методи аналізу систем і вирішення їх проблем (докладніше про це див. [13, с. 4]).

При здійсненні системного аналізу кримінального процесуального доказування можуть бути використані різні форми її опису.

Історична форма опису системи кримінального процесуального доказування дає можливість зрозуміти, як виникла система, як вона розвивалась і на якому етапі в ній виникла певна проблема. У теорії систем виділяють два аспекти цієї форми опису системи – генетичний і прогностичний [13, с. 4; 20, с. 25]. При генетичному дослідженні вивчаються походження системи, процеси її формування й розвитку до початку системного аналізу [13, с. 47, 48]. Проаналізовані нами вище підходи до доказування, які мали

¹ Вважаємо, що виділення вказаних елементів є достатньо універсальним підходом, який дає можливість повного й всебічного дослідження сутності того чи іншого явища, пов'язаного із людською діяльністю.

² У науці кримінального права вивчення складу злочину, який включає в себе як об'єктивні (об'єкт і об'єктивна сторона), так і суб'єктивні (суб'єктивна сторона і суб'єкт) елементи, посідає центральне місце. Окремі ж науковці висловлювали думку про системну сутність складу злочину. Зокрема, Я. І. Гілінський вважав, що злочин – це цілісна (несумативна) система. Він характеризується певною структурою та елементним складом (склад злочину). Кожен елемент виступає специфічною частиною системи (суб'єкт і об'єкт злочину, об'єктивна його сторона та ін.) (див. [14, с. 50]). М. І. Бажанов указував, що всі ознаки злочину знаходяться в єдності та взаємозв'язку й утворюють собою інтегративну систему, яка характеризує в цілому діяння як злочинне та каране (див. [15, с. 451]).

³ Варто відзначити, що в цих роботах при здійсненні системного аналізу зазначених понять так званий складовий підхід не використовується, однак від цього такий аналіз не перестає бути системним.

місце в історії розвитку вітчизняної кримінальної процесуальної науки, саме і є застосуванням історичної форми опису системи доказування в його генетичному аспекті. Під описом системи у прогностичному аспекті розуміється визначення перспектив її розвитку. Таким чином, вважаємо, що висловлені різними науковцями (у тому числі й автором цієї публікації) пропозиції щодо необхідності розуміння сутності доказування як системи, вдосконалення правового регулювання і здійснення доказової діяльності цілком правомірно можна розцінювати як реалізацію цього аспекту історичної форми опису системи доказування.

Предметна (морфологічна) форма опису системи доказування реалізується у двох напрямках: 1) субстрактний аналіз – дозволяє зрозуміти загальну будову системи, з яких частин вона складається, необхідність кожного елементу в системі. При цьому виходять із властивості цілісності системи: усі її складники повинні разом створювати систему; вони мають бути необхідними й достатніми для її існування [20, с. 23, 24]. Висловлене вище бачення змістовних елементів системи доказування (об'єкта, суб'єктивної сторони, об'єктивної сторони й суб'єкта) якраз і є реалізацією цього напрямку предметного опису системи доказування. Як уже відзначалося, саме наявність указаних чотирьох елементів є умовою для існування системи доказування. Крім того, її субстрактний аналіз присутній і при визначенні місця системи доказування в метасистемі кримінального провадження, тобто в середовищі, в яке вона вписана і в якому функціонує (із цього приводу ми підтримали традиційне розуміння доказування як основного змісту кримінального процесу); 2) структурний аналіз, тобто встановлення відношень (зв'язків) між елементами системи [20, с. 22–24; 13, с. 48, 51]. Будь-яка система завжди структурована, має у своєму складі певні структури (елементи, підсистеми), розміщені на різних ієрархічних рівнях. Саме про структурний аналіз як напрям предметної форми опису системи доказування можна вести мову при визначенні структури змістовних елементів системи доказування (об'єкта, суб'єктивної сторони, об'єктивної сторони й суб'єкта), які ми вважаємо цілком правомірно розглядати як підсистеми. Останні, у свою чергу, теж складаються з певних змістовних елементів, інтегративна єдність яких дає можливість повно та всебічно розкрити їх сутність. Показовим у цьому плані вважаємо визначення у змісті об'єктивної сторони доказування таких елементів, як дія, наслідок, причинний зв'язок, час, місце, способи, засоби й обстановка доказування.

Функціональна форма опису системи доказування дозволяє вивчити роботу системи в цілому з урахуванням її призначення, складу, структури, взаємодії частин, зрозуміти процеси, що відбуваються в ній, та її взаємодію з навколишнім середовищем [13, с. 51].

Обґрунтувавши доцільність застосування комплексно-системного підходу до кримінального процесуального доказування, вважаємо за необхідне тезисно зупинитися на окремих загальних положеннях, до яких ми дійшли на підставі його застосування.

Перше. Кримінальне процесуальне доказування потрібно розглядати як пізнавальну й проектно-реалізаційну діяльність, сутність якої полягає в дослідженні суб'єктом, який його здійснює, обставин вчиненого кримінального правопорушення, формуванні на підставі певного стандарту доказування власної теоретико-інформаційної моделі (своєї правової позиції) та її реалізації (її декларування і практичного обґрунтування).

Друге. З організаційної точки зору кримінальне процесуальне доказування здійснюється в рамках двох основних «технологічних» процедур – підготовчого й головного

доказових проваджень, конструйованих і реалізованих на власних засадах¹. Доказова продукція, виготовлена на підготовчому доказовому провадженні, як правило, є значимою лише для забезпечення потреб досудового (попереднього) провадження (зокрема, для вирішення завдань, які стоять перед стадією досудового розслідування; формування правових позицій його суб'єктів; обґрунтування правильності прийнятих цими суб'єктами процесуальних рішень та правомірності проведення процесуальних дій); для головного ж доказового провадження вона має характер лише вихідного матеріалу.

У юридичних наукових джерелах висловлюються різноманітні думки стосовно назви такої продукції; її пропонується називати «матеріалами», «фактичними даними» або «технічними доказами». Вважаємо, що відмова від поняття «докази» на досудовому (підготовчому доказовому) провадженні є недоцільною, суперечить чинному кримінальному процесуальному законодавству й розумінню сутності пізнавальної діяльності (докладніше про це йтиметься далі).

Дійсно, згідно із чинним КПК України, виходячи із загальних засад кримінального провадження (змагальності, усності, безпосередності, презумпції невинуватості та ін.), важливе й вирішальне значення у процедурі доказової діяльності має саме головне доказове провадження. Адже лише доказами, здобутими в рамках судової комунікації його учасників, закон передбачає можливість обґрунтовувати правові позиції сторін і суду та судові рішення. Зважаючи на велику значимість таких доказів для кримінального провадження, необхідність їх відмежування від доказів, отриманих на досудовому доказовому провадженні, а також на історичні традиції, на наш погляд, їх можна називати «судовими доказами». Саме в такий спосіб, думається, можна вирішити це досить дискусійне питання в теорії доказування.

Третє. Використання системного підходу, як уже відзначалося, є правомірним і доцільним також при дослідженні окремих категорій і понять теорії доказування й доказового права. Ідеться, зокрема, про істину як мету доказування, про засоби доказування і такий їх різновид, як докази, про способи здійснення доказової діяльності та ін.

Список використаної літератури

1. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. / І. Я. Фойницький. – СПб. : Альфа, 1996. – Т. 1. – 552 с.
2. Чельцов-Бебутов М. А. Советский уголовный процесс / М. А. Чельцов-Бебутов. – Харьков : Юридиздат НКЮ, 1929. – Вып. 2. – 337 с.
3. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном процессе : монография / М. М. Михеенко. – Киев : Вища шк., 1984. – 134 с.
4. Грошевой Ю. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії / Ю. Грошевой // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2004. – №3 (38). – С. 134–145.
5. Гмирко В. П. Ретроспективний аналіз уявлень про суть доказування в кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / В. П. Гмирко // Вісн. Акад. мит. служби України. Серія Право. – 2011. – №2. – С. 112–119. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2011_2\(7\)_20.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2011_2(7)_20.pdf).

¹ Таке розуміння сутності доказування має місце в діяльнісній концепції В. П. Гмирка. Вважаємо, що такий підхід є цілком правомірним і заслуговуючим на підтримку та подальше наукове розроблення і в рамках системного трактування доказування.

6. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : монографія / В. П. Гмирко. – Дніпропетровськ : Акад. мит. служби України, 2010. – 314 с.
7. Гмирко В. П. Концепт «відбиття» і методологічні проблеми теорії доказування [Електронний ресурс] / В. П. Гмирко // Університетські наукові записки : наук. часопис / Хмельницьк. ун-т упр. та права ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – Хмельницький, 2011. – № 3 (39). – С. 274–281. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2011_3_40.pdf.
8. Гмирко В. П. Зasadничі аксіоми теорії доказування в кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / В. П. Гмирко // Вісн. Акад. мит. служби України. Серія Право. – 2011. – № 1. – С. 142–150. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2011_1\(6\)_22.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2011_1(6)_22.pdf).
9. Гмирко В. Кримінально-судові докази: юридичне поняття чи дефініція? / В. Гмирко // Право України. – 2014. – № 10. – С. 27.
10. Гмирко В. П. Генеза теорії доказів вітчизняного кримінального процесу: методологічна рефлексія [Електронний ресурс] / В. П. Гмирко // Часопис Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2 (12). – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15hvpmpm.pdf>.
11. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування / М. А. Погорецький // Вісн. кримінал. судочинства. – 2015. – № 3. – С. 63–79.
12. Погорецький М. А. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання / М. А. Погорецький // Право України. – 2014. – № 10. – С. 12–25.
13. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу [Електронний ресурс] : навч. посіб. / К. О. Сорока. – Харків : ХНАМГ, 2004. – 291 с. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/10895/1/СисАнализ_1_8н.pdf.
14. Бажанов М. И. К вопросу о функциях состава преступления / М. И. Бажанов // Избр. тр. / М. И. Бажанов ; отв. ред. В. Я. Таций ; сост. В. И. Тютюгин [и др.] ; НАПрН Украины ; НУ «Юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого», каф. уголов. права. – Харьков : Право, 2012. – 1244 с.
15. Смородинський В. С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. С. Смородинський. – Харків, 2001. – 170 с.
16. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави : монографія / Л. М. Шипілов. – Харків : ФІНН, 2009. – 216 с.
17. Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу запобігання злочинності в Україні : монографія / В. Ф. Оболенцев. – Харків : Юрайт, 2016. – 76 с.
18. Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні : монографія / В. Ф. Оболенцев. – Харків : Юрайт, 2016. – 116 с.
19. Лямець В. І. Системний аналіз. Вступний курс / В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев. – [2-ге вид., перероб. та допов.]. – Харків : ХНУРЕ, 2004. – 448 с.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра кримінального процесу
Кафедра кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: СУЧАСНИЙ ВИМІР ТА ПРОСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

**ПЕРШИЙ ХАРКІВСЬКИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОЛІЛОГ**

*Присвячений 50-річчю кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
та 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора,
академіка Національної академії правових наук України Ю. М. Грошевого*

(м. Харків, 16 грудня 2016 р.)

1 • 2016

Харків
«Право»
2017

УДК 343.1(477.54)
ББК 67.411(4УКР)
К82

Видається з 2017 р.

*Редакційна колегія:
О. В. Капліна, В. І. Маринів, О. Г. Шило*

Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції : 1-й Харк. кримінал. процесуал. полілог : присвяч. 50-річчю каф. кримінал. процесу Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого та 85-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф. акад. НАПрН України Ю. М. Грошевого (м. Харків, 16 груд. 2016 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. І. Маринів, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2017. – 400 с.

ISBN 978-966-937-175-1

ISBN 978-966-937-175-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Видавництво «Право», 2017